

François CHAUSSON (dir.), *Occidents romains. Sénateurs, chevaliers, militaires, notables dans les provinces d'Occident (Espagnes, Gaules, Germanies, Bretagne)*, Paris, Éditions Errance, 2009 (Collection Les Hespérides), 327 pp., ISBN: 978-2-87772-411-4

El volum que volem ressenyar és fonamentalment el producte d'un equip de recerca molt ben orientat: el de la Universitat Paris-I - Panthéon-Sorbonne, amb contribucions de dos estudiosos vinculats a l'equip, que desenvolupen llur activitat a la Universitat de l'Havre i a un equip del CNRS a Besançon. Es tracta, doncs, d'un treball coherent amb una voluntat de presentar novetats i que manté una modèlica unitat metodològica, un alt nivell científic i un enfocament que, com indica el seu director i coordinador, François Chausson, en la introducció, intenta veure les qüestions tractades «selon l'angle des acteurs, à travers des études de personnages ou de groupes de personnages»; es tracta, doncs, d'una visió prosopogràfica nova i ens atreviríem a dir que refrescant.

El llibre és constituït per catorze contribucions ordenades en cinc apartats que mostren amb claredat les diverses facetes en què es pot enfocar, en el moment actual, l'estudi de la societat romana.

El primer d'aquests grans apartats és el dedicat a marcar els «perfils d'una conquesta». En aquest s'hi recullen dues aportacions de Clara Berrendoner, la primera sobre els *Fabii* i les províncies d'Occident al segle II aC, i l'altra, sobre el dramàtic i significatiu episodi de *C. Hostilius Mancinus*. Un tercer treball a càrrec de Benoît Rossignol amb una contribució de Sébastien Durost clou l'apartat. Cal notar que el primer d'aquests treballs insisteix sobre el valor dels governs provincials a l'hora d'augmentar la importància d'una família, amenaçada almenys dues vegades d'extingir-se per via masculina, per tal de crear, en aquest cas principalment a Hispània i a la Gàl·lia transalpina, clienteleles

que els permetien de mantenir el seu prestigi i influència. L'anàlisi de l'episodi de *Mancinus* és fet des d'un punt de vista institucional sobre un tema com és el dret de pau i de guerra, del qual tenim una migrada informació. El tercer treball, mitjançant la trajectòria d'un personatge, *Fufius Cita*, serveix per a fer-nos entreveure les qüestions de l'aprovisionament romà a l'època de la conquesta de les Gàl·lies per Cèsar, amb una interessant contribució sobre les dades dendrològiques com a element revelador de canvis climàtics. Antony Hostein pren l'exemple de l'edu *Eporadirix* per tal de presentar el procés d'integració d'una família de notables en la societat romana, la qual cosa el porta a consideracions de tipus més general i de gran transcendència. Michel Christol, amb la seva habitual capacitat en un tema que li és especialment grat, s'ocupa de l'*ordo equester* a la *Narbonensis*, mostrant mitjançant un nodrit i selecte nombre d'exemples com aquesta ciutat representa una pedrera notable per al reclutament de servidors de l'Estat des d'un moment primerenc; tracta també amb especial atenció el cas de *Sex. Iulius Maximus* de Nîmes i també el de *C. Valerius Paullinus* de Frejús, sense oblidar el de *Maximus* de *Ruscino* de qui posseïm menor informació. Cal destacar també el interès del conegudíssim cas de *C. Iulius Pacatianus* de Viena del Delfinat. L'estructura del treball que combina biografia i prosopografia el fa especialment útil, fins i tot des d'un punt de vista metodològic.

Amb el títol de «Visages de l'armée», s'entra en un altre tema transcendent desenvolupat per dos treballs: un de Pierre Cosme sobre els prefectes de les *alae Batavorum* i la carrera de *Iulius Civilis* i un altre de Patrice

Faure sobre la trajectòria de set legionaris a Germània, prenent com a guia les seves respectives inscripcions, que li donen peu a un ampli i variat comentari, que va de la carrera militar i les guerres a la cacera d'òssos o als oficis i funcions dels militars.

Amb l'epígraf «Ascensions provinciales» ens endinsem en un dels temes que resulten més agradosos al coordinador del volum, François Chausson, que fa fins i tot d'una petita introducció que permet veure la coherència i la finalitat dels estudis aplegats en aquest apartat.

Ell mateix estudia els *Aurelii Fulvi* de Nîmes, família que després de tres generacions de notabilitat comptarà al seu si l'emperador Antoní Pius. De nou torna el mateix estudiós sobre un tema molt semblant, com és el de les relacions entre la Bètica i Nîmes com a rerefons de la família materna d'Adrià i Marc Aureli, on s'intenta de reconstruir els lligams d'un possible clan familiar i polític. Tanca l'apartat una nova contribució de F. Chausson sobre els *Annii Veri d'Ucubi*, amb una atenció a tots els membres sense oblidar el paper que convindrà revisar de *Galeria Fundana*.

Tanca el llibre un cinquè conjunt de treballs que porta el títol de «Sénateurs et chevaliers dans les provinces: patronat, gouvernement, cens». De nou F. Chausson tracta dos diversos temes, entre els quals, el de les figures dels *Tullii Varrones*, *patroni* de Lió. M. Christol s'ocupa d'un tema de gran embranzida com és el *census* a les províncies i els seus responsables. En aquest treball es repren el tema a la península Ibèrica, el cens de Trajà i el procediment, en especial la professió i l'*aestimatio*. L'aportació de B. Rossignol versa sobre l'activitat de *Domitius Marsianus*

a la Gàl·lia durant el regnat de Marc Aureli, on s'encarrega del patrimoni i de les mines. Un últim article de F. Chausson i B. Rossignol estudia un aspecte molt interessant: la carrera de *M. Didius Iulianus*, que fou emperador per poc més de tres mesos l'any 193 dC; en llur anàlisi es recull una excel·lent reconstrucció prosopogràfica i es detenen en el moment final i convuls del regnat de Còmode.

En conclusió, podem afirmar que ens trobem davant d'un llibre que, sense abandonar la provada metodologia tradicional, ens fa anar un xic més enllà. Car és innegable que aquest estudi obre noves possibilitats, derivades en alguns casos de l'encavalcament d'hipòtesis, les quals, tot i que en cap cas no deixen d'ésser indicades com a tals, mostren noves vies per tal de veure el desenvolupament de la societat romana des de noves perspectives que enriqueixen en tot moment un panorama que esdevindria altrament encarcerat, si només ens limitéssim als resultats del mètode prosopogràfic estricte. Amb les finestres que el mètode emprat proporciona, la qüestió rep nova llum i porta a horitzons que, sens dubte, fent avançar i diversificar el ventall d'opcions d'interpretació resulten molt més amplis i enriquidors. Si volem cercar-hi un petit defecte, podríem dir que, per tal de no fer créixer en pàgines el volum, ha estat utilitzat un cos de lletra molt petit i que una interlineació estreta fa encara més evident. En molts casos, una anotació a peu de pàgina hauria facilitat molt més la lectura, per bé que cal dir que l'esforç que hom hi esmerça paga, en tot cas, la pena, atès l'excel·lent interès d'aquesta monografia.

Marc Mayer i Olivé